

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΕΝΩΣΗ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

ΚΟΡΝΗΛΙΑ ΧΑΤΖΗΑΣΛΑΝΗ: Αρχιτέκτων - Αρχαιολόγος

Στις 26 Σεπτεμβρίου 1987, τριακόσια χρόνια ακριβώς από την ημέρα που οι βόμβες των στρατευμάτων του Μοροζίνι κατέστρεψαν τον Παρθενώνα το 1687 η Α΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων εγκαινίασε ένα νέο κτήριο που βρίσκεται στο χώρο του οικοπέδου Μακρυγιάννη, το Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως. Το κτήριο αυτό είναι το εκπαιδευτικό κέντρο της Εφορείας ένας χώρος προετοιμασίας για τους επισκέπτες της Ακροπόλεως και προ παντός για τα σχολεία, ένας χώρος επικοινωνίας με ένα ευρύτερο κοινό που ενδιαφέρεται να ενημερωθεί σε διάφορα αρχαιολογικά, ιστορικά και άλλα καλλιτεχνικά θέματα και τέλος ένα κέντρο για την προώθηση μελετών σχετικών με την Ακρόπολη και τα μνημεία της.

Εικ. 1. Το κέντρο μελετών Ακροπόλεως.

Στο ισόγειο του κτηρίου εκτίθενται γύψινα αντίγραφα από τις μετόπες, τη ζωφόρο και τα αετώματα του Παρθενώνος ενώ στον όροφο μπορεί ο επισκέπτης να δει την έκθεση «Ακρόπολη: Μελέτες, Έρευνες, Έργα», την προσωρινή Έκθεση, «Η Ανατίναξη του Παρθενώνος -300 χρόνια» καθώς και πέντε μακέτες όπου παρουσιάζεται ο βράχος της Ακροπόλεως με τα μνημεία σε διαφορετικές ιστορικές φάσεις.

Υπάρχει επίσης αίθουσα διαλέξεων χωρητικότητας 150 ατόμων όπου μετά από προσυνεννόηση τα σχολεία μπορούν να παρακολουθήσουν προβολές πολυθεάματος («Η Ακρόπολη από τον Μεσαίωνα ως τις Μέρες μας» και «Ακρόπολη 1975-1986, Προσπάθειες για τη Συντήρηση των

Εικ. 2. Τα παιδιά ζωγραφίζουν βλέποντας τα μνημεία.

Εικ. 3. Σχεδιαστική τεκμηρίωση. Τα παιδιά συμμετέχουν βοηθώντας τον υπεύθυνο αρχιτέκτονα.

Εικ. 4. Τα παιδιά προσπαθούν να διακρίνουν στοιχεία των ρυθμών στα χιλιάδες αρχιτεκτονικά μέλη που βρίσκονται στον χώρο.

Μνημείων») και του κινηματογραφικού έργου «Η Διάσωση του Μνημείου».

Λειτουργούν εργαστήρια τα οποία γίνονται στον υπαίθριο χώρο του Κέντρου Μελετών Ακροπόλεως με την απώλυτη ευθύνη του εκπαιδευτικού- μπορούν να λάβουν μέρος 20 άτομα κάθε φορά.

1. Εργαστήριο λιθοξοϊκής. Τα παιδιά έχουν την δυνατότητα να περιεργασθούν και να χρησιμοποιήσουν εργαλεία λιθοξοϊκής.

2. Εργαστήριο κατασκευής εκμαγείου.

3. Εργαστήριο σύνθεσης προπλασμάτων της ζωφόρου στον χώρο όπου εκτίθενται τα αντίγραφα της ζωφόρου. Επίδειξη λειτουργίας των εργαστηρίων γίνεται από το προσωπικό της Εφορείας μετά από προσυνεννόηση.

Τον Οκτώβριο του 1986 η Α' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων οργάνωσε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μία Μέρα στην Ακρόπολη, Δουλεύοντας για την Αναστήλωση των Μνημείων της». Σκοπός του προγράμματος ήταν να δώσει τη δυνατότητα σε μαθητές, στους γονείς τους και στο ευρύ κοινό, μέσα από εμπειρίες οπτικές, ακουστικές και αφής να γνωρίσουν καλύτερα τον κλασικό πολιτισμό. Η συμμετοχή των επισκεπτών στις δραστηριότητες φροντίσαμε να είναι όσο το δυνατόν μεγαλύτερη.

Η έμφαση δόθηκε στην αρχιτεκτονική ανάλυση των μνημείων, στους αρχαίους τρόπους δομής, στις φθορές που έχουν προκληθεί στα μνημεία μέσα στα 2500 χρόνια της ζωής τους, στα σύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ειδικοί, στην επιστημονική εργασία που γίνεται για την αναστήλωση των μεγαλύτερων αριστουργημάτων της άριστης εποχής.

Ο αρχαιολογικός χώρος οργανώθηκε ώστε να παρουσιάζει στους επισκέπτες τις δραστηριότητες αυτές αναλυτικά. Αρχιτέκτονες, αρχαιολόγοι, πολιτικοί μηχανικοί, χημικοί, συντηρητές, λιθοξόοι και πολλοί άλλοι, είχαν καταμεριστεί στο χώρο της Ακρόπολης, έτσι ώστε ο καθένας να παρουσιάζει την δική του εργασία. Ο συντονισμός της συμμετοχής του καθενός είχε γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε όλοι μαζί να δίνουν μια πλήρη περιγραφή της κατασκευής, της συντήρησης και της αναστήλωσης ενός αρχαίου μνημείου. Η κάθε δραστηριότητα συνοδευόταν από ιδιαίτερο πληροφοριακό κείμενο.

Οι επισκέπτες είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθή-

σουν τα διαδοχικά στάδια της λιθοξοϊκής από το λατομείο στο κτήριο. Χρησιμοποιώντας αντίγραφα των αρχαίων εργαλείων, «τα λιθουργικά σιδήρια» μπορούσαν να επεξεργασθούν το μάρμαρο και να προσπαθήσουν να διακρίνουν ίχνη από διαφορετικά εργαλεία σε σύγχρονα και αρχαία μάρμαρα.

Η διαδικασία που ακολουθούσαν οι Αρχαίοι για να τοποθετήσουν τα αρχιτεκτονικά μέλη στην οριστική τους θέση, η σύνθεση των μελών «εν ξηρώ» δηλ. χωρίς κονίαμα αναλύθηκε και αναπαραστάθηκε. Αρχαίοι σύνδεσμοι σχήματος διπλού ταυ καθώς και ορθογωνικοί γόμφοι μπορούσαν να τοποθετηθούν στις αρχικές τους θέσεις από τους επισκέπτες. Το προσωπικό των έργων εξηγούσε και αναπαριστούσε τη διαδικασία της μολυβδοχόησης δηλαδή της πλήρωσης με μόλυβδο του κενού μεταξύ μαρμάρου και συνδέσμου (ο μόλυβδος απορροφούσε μέρος της ενέργειας και των κραδασμών σε περίπτωση σεισμού και προστάτευε τον σίδηρο από την οξείδωση). Επίσης έδειχναν την χρήση των ξύλινων πόλων και εμπολίων που χρησίμευαν για την κέντρωση των σπονδύλων των κιόνων. Τέλος οι επισκέπτες μπορούσαν να δουν δείγμα της αρχαίας μαρμάρινης κεράμωσης από στρωτήρες και καλυπτήρες.

Οι αρχαίες μέθοδοι της ανάρτησης και της μεταφοράς των αρχιτεκτονικών μελών αναπαραστάθηκαν από το προσωπικό των έργων με βοήθεια από μακέτες και σχέδια. Παράλληλα μπορούσε ο επισκέπτης να δει τις αντίστοιχες σημερινές μεθόδους. Ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η αντιπαράθεση της μακέτας ενός γερανού του 5ου π.Χ. αιώνα με τον σημερινό γερανό που σχεδιάστηκε ειδικά για τις εργασίες στον Παρθενώνα. Οι επισκέπτες είχαν την δυνατότητα να παρακολουθήσουν και σε ορισμένες περιπτώσεις να συμμετάσχουν στις οριζόντιες και κάθετες μετακινήσεις των μαρμάρινων αρχιτεκτονικών μελών, με το χέρι καθώς επίσης και με μηχανήματα χειροκίνητα και ηλεκτρικά.

Οι επισκέπτες μπορούσαν να διακρίνουν ίχνη από χρώμα σε ορισμένα σημεία των μνημείων, να παρατηρήσουν έγχρωμες αναπαραστάσεις και να προσθέσουν χρώμα στο σχέδιο μιας φατνωματικής πλάκας παρατηρώντας το πρωτότυπο.

Το υπόλοιπο πρόγραμμα αφορούσε την λεπτομερειακή

ανάλυση των σταδίων της επιστημονικής έρευνας, συντήρησης και αναστήλωσης των μνημείων.

Υπολογίζουμε ότι επάνω στην Ακρόπολη υπάρχουν 50.000 με 70.000 θραύσματα (μη συμπεριλαμβανομένων των πολύ μικρών), που προέρχονται από κτήρια και άλλες αρχιτεκτονικές διαμορφώσεις. Αναλύθηκαν οι αρχές καθώς και οι δυσκολίες της κατάταξής τους σε κατηγορίες. Επεξηγήθηκε ο τρόπος που καταρτίζεται και τηρείται το αρχείο των διάσπαρτων αρχιτεκτονικών μελών. Οι επισκέπτες προσπάθησαν να διακρίνουν στοιχεία του Δωρικού, Ιωνικού και Κορινθιακού ρυθμού στα χιλιάδες αρχιτεκτονικά μέλη που βρίσκονται στον χώρο, με τη βοήθεια του προσωπικού της Εφορείας και βάσει ενός διαγράμματος. Μια μετωπική φωτογραφία του ναού της Αθηνάς Νίκης κόπηκε ειδικά ώστε να προκύψει ένα Παζλ. Τα παιδιά στην προσπάθειά τους να ανασυνθέσουν το Παζλ αναγκάστηκαν να παρατηρήσουν και να αναγνωρίσουν τις επί μέρους μορφές του ιωνικού ρυθμού. Προσπαθήσαμε αντιπαραθέτοντας επιλεγμένα Α.Μ., να δώσουμε την δυνατότητα στους μαθητές να διακρίνουν την διαφορά στην κλίμακα και στην ποιότητα της επεξεργασίας.

Αναλύθηκαν οι μέθοδοι φωτογραφικής τεκμηρίωσης ενός μνημείου, καθώς και η σχεδιαστική τεκμηρίωση. Οι επισκέπτες μπορούσαν να συμμετάσχουν βοηθώντας τους αρχιτέκτονες. Μπορούσαν να παρακολουθήσουν πώς γίνονται οι λεπτομερείς μετρήσεις πώς αναγράφονται στο σχέδιο, πώς τελικά ολοκληρώνεται ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο υπό κλίμακα. Επίσης μπορούσαν να επεξεργασθούν τα όργανα ακριβείας που χρησιμοποιούνται στις διάφορες μετρήσεις.

Οι κύριες αιτίες και μορφές διάβρωσης των μαρμάρων

αναλύθηκαν. Μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη επιλεγμένα επειδή είναι πολύ φθαρμένα τοποθετήθηκαν το ένα πλάι στο άλλο και οι επισκέπτες είχαν την ευκαιρία να εξετάζουν και να αναγνωρίζουν μόνοι τους το κάθε διαφορετικό πρόβλημα πρόβλήματα από τη μόλυνση του περιβάλλοντος και την όξινη βροχή, την οξείδωση και διαστολή των σιδερένιων στοιχείων στηρίξεως ή συνδέσεως, φθορές από μικροοργανισμούς, από τις ρίζες των φυτών, από τα περιττώματα των πουλιών, από βανδαλισμούς, βομβαρδισμούς, πυρκαϊά και από συνδυασμούς όλων αυτών παρουσιάστηκαν ανάγλυφα στα μάτια των επισκεπτών.

Οι ειδικοί επιστήμονες, έδειχναν τις μεθόδους καθαρισμού και συντήρησης, τον ειδικό εξοπλισμό, τα χημικά μέσα που χρησιμοποιούν. Οι επισκέπτες μπορούσαν να δουν μέσα από ένα στερεοσκοπικό μικροσκόπιο ένα ειδικά επιλεγμένο διαβρωμένο κομμάτι μαρμάρου. Ειδικές μελέτες για την αντιμετώπιση των φθορών αναλύθηκαν, όπως τα διαγράμματα της διάβρωσης των μετωπών, η αντισεισμική μελέτη κ.α.

Αναλύθηκαν οι αρχές που τηρούνται κατά την επέμβαση στα μνημεία της Ακροπόλεως, τα άρθρα της Χάρτας της Βενετίας με ιδιαίτερη έμφαση στην αρχή της αναστρεψιμότητας.

Η απόφαση της Επιτροπής για την συντήρηση των Μνημείων της Ακροπόλεως είναι να τοποθετηθεί στην αρχική τους θέση τα κομμάτια που βρίσκονται σκορπισμένα στο χώρο, τα αρχιτεκτονικά μέλη που είχαν τοποθετηθεί από προηγούμενους αναστηλωτές σε λάθος θέση στο κτήριο, καθώς και τα αρχιτεκτονικά μέλη που βρίσκονται σε Μουσεία ανά τον κόσμο. Τα στοιχεία που θα αντικαταστήσουν χαμένα τμήματα του μνημείου πρέπει να δια-

Εικ. 6. Οι μαθητές «βλέπουν» μέσα από ένα στερεοσκοπικό μικροσκόπιο ένα ειδικά επιλεγμένο διαβρωμένο κομμάτι μαρμάρου.

Εικ. 7. Τα παιδιά χρησιμοποιώντας αντίγραφα των αρχαίων εργαλείων δουλεύουν πάνω στο μάρμαρο.

Εικ. 8-9 Τα παιδιά παρατηρούν τις επιμέρους μορφές του Ιωνικού ρυθμού καθώς προσπαθούν να ανασυνθέσουν το παζλ του Ναού της Αθηνάς Νίκης.

κρίνονται από τα αυθεντικά για να μη δημιουργούν ψευδείς εντυπώσεις, δεν πρέπει όμως να είναι πολύ διαφορετικά στην μορφή ή στο χρώμα, δεν πρέπει να διασπούν την αρμονία του μνημείου. Αυτά τα μαρμάρινα «αντίγραφα» ενός χαμένου αρχιτεκτονικού μέλους γίνονται με λήψη εκμαγείου και στην συνέχεια αντιγραφή του εκμαγείου σε μάρμαρο με τη βοήθεια σημειοθέτη ή αυτόματα με μηχανή γλυπτικής αντιγραφής. Παρουσιάστηκε επίσης η συγκόλληση του αρχαίου κομματιού με το σημερινό συμπλήρωμα με τη βοήθεια οπλισμού από τιτάνιο. Τα αντίγραφα των αρχιτεκτονικών μελών που σήμερα βρίσκονται σε Μουσεία γίνονται χυτά από ειδικό λευκό τσιμέντο. Οι επισκέπτες προσπάθησαν να διακρίνουν στις όψεις του Ερεχθείου, τα αρχαία μέλη, τα αντίγραφα κομματιών που έχουν χαθεί και τα αντίγραφα των πρωτοτύπων γλυπτών που σήμερα βρίσκονται σε Μουσεία.

Τέλος οι προτάσεις για την Αναστήλωση των Μνημείων παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν με συνεχή αναφορά στην παρούσα κατάσταση των μνημείων.

Το πρόγραμμα «Μία Μέρα στην Ακρόπολη» σχεδιάστηκε από τους Μ. Κορρέ, Ν. Τογανίδη και Κ. Χατζηασλάνη. Η προετοιμασία του απαιτεί τη συνεργασία περίπου 50 ατόμων διαφορετικών ειδικοτήτων. Γίνεται μια φορά τον χρόνο, την Άνοιξη και διαρκεί 4 με 5 ώρες. Για να υπάρξει μεγαλύτερη ωφέλεια από το πρόγραμμα, πρέπει οι μαθητές να έρχονται κατάλληλα προετοιμασμένοι από το σχολείο τους και ακόμη να επεξεργάζονται μετά την επίσκεψή τους τις διάφορες πληροφορίες που θα έχουν λάβει.

Τα προγράμματα αυτά δεν έχουν στόχο να αντικαταστήσουν την διδασκαλία και τον εκπαιδευτικό. Εμείς απλώς δίνουμε ορισμένα στοιχεία και θίγουμε ορισμένα θέματα που θεωρούμε χρήσιμα και προσitä για τον μαθητή. Ο εκπαιδευτικός θα αξιολογήσει τα στοιχεία αυτά και ανάλογα με την ειδικότητά του, με την τάξη στην οποία διδάσκει, τους συγκεκριμένους στόχους που έχει, θα τα αναπτύξει ή θα τα περιορίσει. Ο εκπαιδευτικός έχει την πείρα του μαθήματος και των μαθητών. Αυτός είναι υπεύθυνος για το μάθημα, αυτός λοιπόν θα επιλέξει τα στοιχεία που θα καταρτίσουν το μάθημά του.

Πιστεύουμε ότι, ακριβώς η πείρα των ανθρώπων στους οποίους απευθύνεται το πρόγραμμα είναι ο κυριότερος παράγων που θα μας βοηθήσει να το βελτιώσουμε. Για αυτό στην αρχή κάθε σχολικού έτους θα οργανώνουμε στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως μία συνάντηση όπου ομιλητές θα είναι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν την προηγούμενη χρονιά στα προγράμματά μας. Το θέμα είναι πάντα η εργασία του εκπαιδευτικού πριν από το πρόγραμμα ή την επίσκεψη, η εργασία του κατόπιν, οι απόψεις των μαθητών, στατιστικά αποτελέσματα, πιθανά εικαστικά αποτελέσματα και προτάσεις για βελτίωση των προγραμμάτων που υπάρχουν ή για νέα προγράμματα. Θεωρούμε πολύτιμη τη συνεργασία αυτή που ελπίζουμε ότι θα μας δώσει την ευκαιρία να καλυτερέψουμε τα προγράμματα επειδή πιστεύουμε ότι μια στενότερη επαφή με την τέχνη και την ιστορία της κλασικής εποχής δεν πρέπει να είναι το προνόμιο των λίγων μόνο ειδικών επιστημόνων αλλά και κάθε ανθρώπου που ενδιαφέρεται να τη γνωρίσει.